

ДЕВЕТО САВЕТОВАЊЕ УДРУЖЕЊА ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈУ СР СРБИЈЕ

Удружење за кривично право и криминологију Србије одржало је своје Девето редовно годишње саветовање на Златибору од 12. до 14. јуна 1986. г. Рад Саветовања пратило је око две стотине учесника, поднето је 16 реферата и то десет на тему — *Ефикасност кривичног поступка* и шест у оквирима друге теме, *Кривично дело изазивања опште опасности пожаром*.

Главни реферат за прву тему поднео је др Јован Павлица, судија Врховног суда Србије под називом „*Ефикасност кривичног поступка*“. По аутору, општи показатељи ефикасности у свим друштвеним областима је ниво остварености задатака због којих се врши одређена делатност, упоређена са трошковима живог и минулог рада. Додатни критеријум за оцену ефикасности кривичног поступка био би да ли његово вођење задира у права и слободе грађана, и да ли доводи до ограничења друштвене активности друштвених субјеката у већој мери но што би то било нужно. Поставља се такође и питање да ли постоје неосновано осуђени и колико их је, као и да ли су свим кривцима изречене кривичне санкције под условима предвиђеним кривичним законом. Један од начина да се то утврди је успешност ванредних правних лекова, мада аутор подвлачи да су и тако добијени подаци непоуздани из разлога што се не зна да ли се против свих неоснованих пресуда користе ванредни правни лекови као и да ли су донете одлуке увек правилне. Процент ревидираних пресуда није такав да би се са сигурношћу могло тврдити да није било невино осуђених. Поред тога постоји и тзв. тамна бројка неоткривених учинилаца кривичног дела која се за целу територију СФРЈ процењује да годишње износи око осамдесет хиљада. Што се тиче утрошка текућег и минулог рада, аутор сматра после навођења података, да се учинак судија може оценити као веома висок, нарочито ако се врше упоребења са неким другим земљама. Та поребења у ствари нису препоручљива због различите надлежности, разлике у поступцима и сл. Разлике међутим постоје и у нашој земљи и то не само између судова са територија разних федералних јединица, већ међу судовима исте општине.

У погледу организационих проблема институција које учествују у кривичном поступку, аутор помиње критички везаност судова по свим питањима за скупштине општина, што понекад смањује неопходну самосталност правосудних функција. Недовољна материјална основа неких општина одражава се нужно неповољно и код организације правосуђа. Проблем је и у нерешеном питању оптималне величине судова, јер пракса показује да ни премалени а ни прегломазни судови не могу до краја да испуњавају своју друштвену функцију. Аутор се коначно осврће и на однос ефикасности кривичног поступка са постојањем неких његових принципа, као што су принцип законитости, материјалне истине, акузационе неопосредности и контрадикторности као и принцип процесне економије.

Утицај међусобних односа главних кривичнопроцесних субјеката на ефикасност кривичног поступка, реферат је Обрада Цвијовића, судије Савезног суда. Он скреће пажњу на трајање кривичног поступка као једног од елемената његове ефикасности. Дужина тог временског

периода између извршеног дела и доношења правноснажне пресуде највише је изражена код дела привредног криминалитета, и то упркос свим напорима који се чине у том правцу.

Аутор иначе, под неефикасношћу подразумева све оно што спада у недостатке субјективне природе учесника кривичног поступка. То су на пример, пропусти судова у вршењу увиђаја и спорост у сачињавању записника о њему, спорост у предузимању радњи током истраге, пропусти у руковођењу вештачењем, недовољне припреме за главни претрес, неблаговремена концентрација доказа, прекорачење рокова у изradi судских одлука. Код јавних тужилаштва ради се о недовољном учешћу у истрази, нереалној процени коначног исхода кривичног поступка, недовољној бризи за квалитет оптужења и његове неусаглашености са чињеничним стањем констатованим на главном претресу. Када је у питању одбрана, присутна је тежња да се поступак одуговлачи, неоправдано се изостаје са главног претреса, врши се недозвољена резервација доказа и сл. Аутор критикује различите незаконите поступке који су нашли место у пракси, као својеврстан „договор“ у погледу поделе „надлежности“ изласка на увиђај између судова и органа унутрашњих послова (они први „интересују“ се само када су последице смрт једног или више лица). Проблеми избијају и када треба допунити истрагу, што се чини веома споро, јер је то посао који се сматра завршеним и у евиденцији се не води као посебан рад судије. Пажња се скреће и на чињеницу да је учешће браниоца у истрази доста ретко што резултира њеним једностраним вођењем, што мора накнадно да се исправља. Аутор критикује ставове да консултовања-контактирања између председника већа и јавног тужиоца у погледу правилности оптужбе и њеног прилагођавања чињеничном стању, није законито, наводно јер је уперено против интереса окривљеног, будући да закон то не забрањује.

Најновије измене закона о кривичном поступку и њихов значај за ефикасност кривичног поступка назив је реферата кога је поднео др Јован Бугуровић, судија Врховног војног суда. Све измене аутор је поделио у четири групе, од којих прву чине оне измене које су од значаја за побољшање ефикасности кривичног поступка, другу чине измене које ту ефикасност умањују, у трећу улазе оне измене за које се још не зна хоће ли или не имати утицаја у том погледу, док је четврта група без значаја за разматрану проблематику. У првој групи аутор помиње лакше спајање поступка у случају субјективног, објективног и мешовитог конекситета, довољност присуства једног браниоца уколико их окривљени има више, факултативност саслушања органа унутрашњих послова поводом издвојених обавештења. Као најзначајније измене у циљу убрзања поступка сматрају се оне које се односе на достављање. Иако поздравља измене у погледу достављања, аутор ипак констатује да се на тај начин окривљени који има браниоца ставља у повољнији положај у односу на онога са којим то није случај иако се достављање обома не може извршити можда из потпуно истог разлога. Измене у првостепеном поступку као и оне у поступку по правним лековима аутор је окарактерисао као измене које ће допринети већој ефикасности кривичног поступка, при чему под ефикасношћу углавном сматра брзину његовог вођења са чиме се не бисмо у потпуности сложили.

Др Борбе Лазин, доцент Правног факултета у Београду поднео је реферат под називом *Ефикасност кривичног поступка и заштита слобода и права грађана гарантованих међународним пактом о грађанским и политичким правима*. Кривични поступак се појављује као средство за заштиту друштва од криминалитета али и као средство за заштиту права грађана који су под сумњом да су извршили кривично дело. То су у основи две противуречне тенденције јер ширење једне може ићи само на рачун друге, при чему се доминација једног аспекта увек негативно одражава на кривични поступак. Давање преваге друштвеним интересима има резултат у недемократском, угњетачком вођењу кривичног поступка а превага заштите права окривљеног доводи до повре-

де и угрожавања права и слобода жртве кривичног дела и општег пораста криминалитета. Аутор даље анализира сагласност нашег кривичног поступка са одредбама Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Он је детаљно изложио начело законитости кривичних дела и казни, забрану самовољног покретања кривичног поступка, забрану употребе силе и сличних средстава, права грађана приликом хапшења и притварања, права грађана да буду обавештени о разлозима оптужбе, њихова права у вези са стручним одбраном, да им се суди без непотребног одуговлачења као и да не буду осуђени у одсуству. Мање-више, свуда је констатована сагласност нашег кривичног поступка са међународним одредбама, мада су присутна и понека одступања. На пример, аутор упозорава да ако се до краја хоће поштовати право грађана да буду обавештени о разлозима оптужбе, да би у том случају требало искључити као могућност изузетно коришћење службених белешки у кривичном поступку које су прикупљене од органа унутрашњих послова.

Др Шипро Вуковић, заменик републичког јавног тужиоца Србије, поднео је реферат на тему *Активност органа унутрашњих послова и ефикасност кривичног поступка*. Успешно откривање криминалитета испиходан је услов да се спроведе кривични поступак а његова ефикасност је непосредно зависна од резултата прикупљања података о доказима и другим значајним околностима и чињеницама што је посао органа унутрашњих послова. При том, службене белешке, записници као и други материјал органа унутрашњих послова у којима су садржана обавештења што су им дали грађани могу се користити у истражи али не као доказно средство. Аутор истиче да је веома значајно пријављивање кривичних дела од стране органа унутрашњих послова у оним случајевима који се тешко откривају или где нема заинтересованих или оштећених појединаца. То се нарочито односи на случај када су повређена друштвена добра и то како материјалне природе тако и она ширег друштвеног интереса као што је нпр., уставни поредак. Ако из збира кривичних дела привредног криминалитета одбајемо дела издавања чека без покрића (која углавном пријављују оштећене банке) сва друга дела, у скоро деведесет посто случајева пријављена су од стране органа унутрашњих послова. При том не треба занемарити да је брзина поступања по захтевима јавних тужилаца за прикупљање претходних информација од стране органа унутрашњих послова много већа него од стране других органа јер је у просеку износила 3 месеца док је код других просек преко једне године.

Зоран Стојковић, судија Окружног суда у Београду, поднео је реферат на тему *Утицај браниоца на ефикасност кривичног поступка*. Он напомиње неспорну чињеницу да коришћење права на стручно браниоца од стране окривљеног, уз сва овлашћења која су дата одбрани у кривичном поступку, извесно доводи до одређеног успоравања и поскупљења тог поступка. Али она представља гаранцију правилног пресуђења тако да има непроцењив значај не само за окривљеног, него и за друштво у целини. Аутор напомиње да је веома мали број радњи браниоца за које би се могло рећи да излазе из домена права на одбрану представљајући неморалне или недопуштене радње као што су фалсификовање исправа, уништавање доказа, навођење суда на погрешан пут и сл. Али како напомиње аутор, не мали је број случајева у којима браниоци, у вршењу своје функције иступају противно достојанству процеса, предузимајући радње које штете угледу њихове професије и угледу суда а срачунате су углавном на одуговлачење поступка. Ту аутор убраја држање празних говора, саморекламерство, сукобљавање са другим учесницима поступка, напуштање претреса и остављењег без одбране, безразложне захтеве за изузеће председника или чланова већа и сл. Такве радње оптерећују поступак непотребним трошковима, а тиме се наноси и штета окривљеном поготово ако се налази у притвору који у тим случајевима по правилу траје дуже. Аутор закључује да стручна одбрана по себи није никаква сметња кривичном поступку јер када постоји савесна и лојална одбрана као и стручно вођење од стране суда, поступак тече нормално и окончава се ефикасно.

Мр Душан Кнежевић аутор је реферата *Вештачење и ефикасност кривичног поступка*. Вештачење као неопходни извор доказа подразумева одређени утрошак времена и средстава, али је проблем у непотребном одуговлачењу, до кога долази како истиче аутор, најчешће због потребе понављања вештачења. Оно је наике нужно, ако се приликом првог вештачења не води довољно рачуна о стручности вештака коме се поверава ова важна кривичнопроцесна радња, као ни о важности питања на која се жели стручни налаз. Када се о свему томе ситуација разјасни, обично је протекло доста времена, утрошено је доста средстава а добијени налази поновљених вештачења дијаметрално се разликују од налаза који су први добијени, што узнемирује заинтересоване а не ретко и јавност. Референт због тога сматра да је неопходно нормативно регулисати поступак стицања звања вештака и статуса судског вештака. Нарочито се подвлачи потреба да регистре вештака воде републички (покрајински) правосудни органи. Коначно аутор упућује да појачану сарадњу постојећих установа за судска вештачења, организације за криминалистичка вештачења при органима унутрашњих послова и истражних одељења окружних судова.

Утицај ефикасности кривичног поступка на избор и одмеравање кривичне санкције тема је реферата кога је поднео Немања Јоловић судија Првог општинског суда у Београду. Ноторна је чињеница, добро позната окривљенима и њиховим адвокатима, да што протекне више времена од инкриминисаног догађаја, то је казна блажа. Да су тог свесне и судије, доказује и реферат судије Јоловића који потврђује тачност таквог уверења јер садржи бројне показатеље који то доказују. Он је наике анализирао 2225 предмета правноснажно осуђених пунолетних лица у Првом општинском суду у Београду а такође, по методу случајног узорка и по педесет предмета других општинских судова са подручја Окружног суда у Београду. Несумњиво је доказано да се са дужијим трајањем кривичног поступка смањује број изречених затворских казни у односу на условне осуде и новчане казне, при чему се смањује трајање изречених затворских казни. Вршена је и анализа сличних предмета која је дала идентичне резултате. Ситуација је нарочито индикативна код кривичних дела саобраћајне делинквенције где се најјасније уочава тенденција да се са протеком времена од учињеног кривичног дела до пресуђења изричу све блаже санкције а смањује се и број изречених мера безбедности.

Др Владан Васиљевић, научни саветник Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду поднео је реферат *Друштвена самозаштита и успешност кривичног поступка — могући утицаји и правци остваривања*. Он истиче да је упоредно постојање два система заштите — друштвене самозаштите и криминалне политике са читавим богатством облика и садржаја за сада непоновљено. Предности су у ширини захвата, природи приступа проблемима и мерама које се предузимају као и у бројности и разноврсности носиоца система на једној и другој страни. Најновија збивања показују да и друштвена самозаштита и савремена криминална политика одбацују средства и поступке класичне криминалне политике типично репресивно усмерене, сматрајући их неуспешним у супротстављању друштвено негативним појавама. Међутим, како наводи аутор, још увек остаје не мали број неоткривених непознатих преступника, тренутак откривања временски се удаљује од тренутка извршења дела, докази самим тим постају непоузданији и непотпунији, расте и „тамна бројка“ што се све неповољно одражава на целокупне напоре друштва око превенције и репресије преступништва. Као пример наводи се да је у појединим раздобљима одбацивано или је поступак обустављан у 60% пријављених случајева привредног криминалитета. Дакле законодавно су постављени добри оквири бржег и свеобухватнијег интервенисања код најсложенијих и за откривање најтежих видова преступничког понашања преко кога се може деловати у превентивном смислу и на шире схваћане друштвено штетне појаве. Али како подсећа аутор, насртаји на друштвену својину су обично добро организовани, вешто прикривани, иза њих стоје сложени и више

струко развијени односи са центрима моћи праћени одговарајућом кадровском политиком, учиниоци располажу солидним знањем и у највећем броју случајева припадају вишим друштвеним слојевима који уживају разне повластице.

Слободан Шошкић, адвокат из Београда поднео је реферат на тему *Утицај јавног мњења на ефикасност кривичног поступка*. Вођење кривичног поступка против одребених учинилаца кривичних дела може да побуди интерес јавности. Начелно гледано јавно мњење треба да има што већи утицај на ток кривичног поступка а не само на ефикасност пресуђења појединих случајева. Аутор се пита откуда утицаји када су судови независни и самостални у своме раду. Могући одговор који аутор нуди је да политичка моћ државних органа и представника друштвено-политичких организација им даје за „драво“ да саопштавају мишљење тих органа о појединим кривичноправним случајевима. Њихови захтеви за ефикаснијим вођењем кривичног поступка редовно претендују да буду јавно мњење иако по својој суштини оно не укључује мишљење већине грађана. Аутор критикује негативну праксу дела штампе која нестручно и сензационалистички пише о одребеним случајевима на начин којим крајње неповољно презентира рад правосудних органа. Висок ниво стручног рада заједно са развијеним нивоом културе и политичке свести појединаца који раде у суду најбољи су услови за законит рад, док се у недостатку тих квалитета кривични поступак формализује и постаје неефикасан.

Главни реферат у оквиру друге теме поднео је др Бора Чејовић професор Правног факултета у Крагујевцу. Његов наслов је *Кривично дело изазивања опште опасности пожаром*. Аутор указује да кривична дела против сигурности људи у укупном броју извршених кривичних дела заузимају све значајније место, с тим што смо у погледу избејања пожара свакодневни сведоци њихове појаве које некада остављају несагледиве штетне последице. У даљем излагању аутор се бави појмом пожара као и радњом кривичног дела намерног изазивања опште опасности пожаром. Такође се анализира и његова последица кроз дилему да ли се ради о општој конкретној опасности или пак, посебној конкретној опасности. Аутор даље излаже проблематику везану за извршиоца ових кривичних дела и неопходну виност, као и казнену политику. Ту се посебно наглашава да мере којима располаже кривично право а које су мање-више репресивне природе нису довољне јер се њима постиже парцијалан успех, док би општрица борбе против те врсте криминалитета морала да буде усмерена у правцу превенције.

Др Живојин Алексић, професор Правног факултета у Београду, поднео је реферат на тему *Утврђивање чињеничног стања код пожара и паљевина*. Он наводи да у Кривичном закону СР Србије не постоји изазивање пожара и паљевина као посебно кривично дело, већ се умишљајно или нехатно изазивање пожара везује за петнаест кривичних дела од којих аутор анализира два најчешћа, оштећење туђе ствари и изазивање опште опасности. Иначе аутор дефинише паљевине као све радње наведених дела без обзира на виност чиме се подвлачи посебна друштвена опасност нехатних пожара и потреба предузимања одговарајућих мера и према учиниоцима таквих пропуста, јер нехатни пожари данас наносе већу штету од умишљајних. Неопходна идентификација намерног пожара од случајног могућа је на основу низа околности као што су ширење пожара већом брзином у ситуацији кад материјал који гори нема особину да сагорева на тај начин, када се утврди постојање више центара пожара који међусобно нису повезани, ако се центар пожара налази на месту где не постоји ни један извор топлоте, присуство оловних једињења из бензина, чињеница да је пожар избио на месту са кога се најлакше шири и сл. Да би се све те чињенице утврдиле неопходно је следити општа правила ислеђивања паљевина која аутор детаљно излаже, подвлачећи при том стално потребу идентификовања центра избејања пожара.

Проблематика вештачења у вези са пожаром и паљевинама је реферат кога су поднели инжењери Етбин Ријавец и Бранко Глушица из ГСУП Београда. И они се слажу са претходним референтом да је

најосновнији задатак за разјашњење пожара идентификовање његовог центра. Иначе, највећи део лабораторијских испитивања и анализа обавља се или у одељењу криминалистичке технике ГСУП-а Београда или у криминалистичко-техничком центру јавне безбедности РСУП-а Србије који су добро кадровски и материјално оспособљени за ту врсту делатности. Аутори скрећу пажњу на могуће уклањање трагова са згаришта (наводе примере пожара у насељу Галеника и ПКБ-у) да би се тиме онемогућило утврђивање узрока пожара, до чега долази због необезбеђења места пожара до доласка екипе вештака. Многи трагови бивају уништени не само услед гашења пожара, већ и после њега, самоиницијативним понашањем затечених лица која врше нека своја лична истраживања. Аутори помињу као најчешће методе утврђивања пожара тзв. статичну, динамичну и мешовиту, које све представљају у ствари комплексне методе. Посебно се скреће пажња на изјаве сведока и очевидаца које могу корисно да на почетку усмере рад вештака у одређеним правцима тако да је помоћ истражног судије неопходна управо у почетним фазама истраге.

Инжењери Милоје Томић и Миодраг Кадиф, начелници у ГСУП Београда, поднели су реферат *Утицај непредузетих превентивно-техничких мера на кривично дело изазивања опште опасности пожаром*. Они детаљно излажу систем таквих мера које се примењују код просторног планирања, пројектовања, изградње, експлоатације и одржавања објекта. Сва потребна техничка решења садржана су у прописима о стандардизацији и нормативима изградње објеката, мада је проблем њихова расутост у разним законским актима. Иначе свако пропуштање предузимања тих мера било у којој фази, може имати тешке последице, и треба га сматрати као кривично дело, закључују аутори.

Инжењер Радослав Костић, вештак за пожаре и експлозије РСУП Србије поднео је реферат *Узроци неких великих пожара у СР Србији*. Пре свега се супротставља гласинама да велики број пожара, четвртина од свих случајева, остаје нерасветљена. Скреће пажњу на податак да је у нашој земљи за последњих десетак година откривен узрок свих великих пожара. Као најчешћи узрок наводи се невођење рачуна о заштити од пожара, уграђивање запаљивог материјала у привредне објекте и груби нехат. То је био случај са пожарима у фабрици сумпорне киселине РТБ Бор, у ФАП-у Прибој, хладњачи Србокопа код Љига и најскоријем великом пожару у МКС Смедереву.

Приказ стања у области заштите од пожара у Србији са освртом на организационо-техничке могућности спречавања кривичног дела изазивања опште опасности пожаром наслов је реферата Борба Симића, начелника одељења за ПТ и ПП заштиту РСУП-а Србије. Он износи низ занимљивих података о броју пожара у прошлој години којих је било за 21% више но у претпрошлој години. То аутор међутим приписује ажуријем вођењу евиденције тих догађаја а не стварном повећању њиховог броја. Пожари на отвореном простору повећали су се за 72% у поређењу са 1984. г. Оно што охрабрује је да је број погинулих и повређених видљиво мањи него раније а такође да је заустављена тенденција повећања материјалне штете изазване пожаром. Интересантан је податак да је први пут смањен број пожара са неразјашњеним узроком који је раније износио 27% а током 1985—12,5%. Ти неразјашњени пожари су углавном на отвореном простору, пошумљеним површинама, поред путева, депонија смећа и сл. Од утврђених намерно изазваних пожара, већина је у приватном сектору и мотивисана је неразјашњеним суседским односима и осветом, на друштвеном сектору се ради о грубом нехату и једном малом броју пожара ради прикривања других кривичних дела. Оно што нарочито скреће пажњу је да ни у једном случају није утврђено изазивање пожара и експлозија из непријатељских побуда.

мр Зорица Мршевић

САВЕТОВАЊЕ „АКТУЕЛНА ПИТАЊА КРИМИНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ“

У Херцег-Новом је од 15. до 17. маја 1986. г. одржано Саветовање на тему *Актуелна питања криминалне политике у Југославији* у организацији Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду Саветовање је пратило преко шест стотина учесника из целе Југославије, поднето је шеснаест реферата а у дискусији је учествовало неколико десетина дискутаната.

Уводни реферат је поднео проф. др Милан Милутиновић са Правног факултета у Београду на тему *Актуелна ситуација и тенденције криминалне политике у Југославији*. Истакнуто је да криминална политика као и свака друга посебна политика полази од општих друштвено-политичких вредности и ставова усвојених у нашем друштву. Због тога би у њеном остваривању поред државних, репресивних органа, требало да узму учешћа и самоуправне институције и механизми нарочито у спречавању и сузбијању друштвено опасног понашања. То премештање тежишта криминалне политике са државне принуде и репресије на превенцију и друштвене факторе, довело би коначно до третирања репресије као крајњег средства. Појачана репресија се мора схватити као оправдана појава само кад нема других начина и средстава, дакле не сме добити значај устаљене праксе. Иако се у последњих двадесет година јасно уочава тенденција блажег кажњавања, постојали су периоди појачане репресије изазване порастом криминалитета. На крају се референт осврнуо на недоследности у остваривању криминалне политике нарочито на превентивном плану при чему разочарање представљају и институције самоуправне радничке контроле, самоуправни судови и сл. Ни традиционални репресивни органи не испуњавају своју улогу увек и до краја, као нпр. правосудни органи због своје преоптерећености, организационих проблема и кадровске структуре. На крају је професор Милутиновић истакао да не постоји синхронизација између истраживачких радова и практичне примене криминалне политике.

Југословенска криминална политика у области репресије је следећи реферат кога је поднео проф. др Љубиша Лазаревић са Правног факултета у Београду. На почетку је подвучено да дилема криминалне политике није у томе да ли у њој има места и за репресивне мере, већ на каквим их начелима заснивати и до које мере су легитимне. Све чешће се наике поставља захтев за легитимношћу примене одређених, законом предвиђених репресивних мера, одн. за оценом оправданости и неопходности њихове примене с обзиром на постојање могућности примене неких других мера. С тим у вези императивно се намеће одређивање и омеђавање зоне кажњивости и оправданости репресивног деловања.

Поменута је и изражена тенденција пораста броја осуђених за кривична дела против привреде и против имовине, нарочито друштвене у посматраном периоду (од 1978. до 1983), а такође су у порасту и кривична дела против државног и друштвеног уређења СФРЈ. Најмасовнији облик делинквентног понашања, прекршаји, има значајан пораст и годишње се за такво понашање осуди преко милион и триста хиљада лица.

У погледу могућих праваца наше криминалне политике нарочито њеног репресивног карактера, истиче се да не постоје неки јачи друшт-

вени разлози и потребе за значајнијим променама у основним опредељењима ове политике. Наводе се ипак проблеми као нпр. постојање инкриминација које се не примењују и постоје само као мртво слово на папиру. Помиње се могућност допуне садашњег система инкриминација, проблем диспропорција између прописаних и изрицаних казни затвора. У погледу смртне казне, референт сматра да не постоје неопходни друштвено-политички услови, одређена друштвена клима код нас а и у свету, као ни расположење јавног мњења за њено елиминасање из кривичног законодавства или ограничење само на услове оружаног сукоба или ратног стања. У погледу казне затвора од двадесет година истакнуто је да она треба да постоји само као замена за смртну казну. Када је у питању казна конфискације имовине, аутор сматра да је она одиграла револуционарну улогу и да би данас било можда боље да испчезне из система кривичних санкција.

Мр Милан Зечевић председник Уставног суда СР Србије и др Јован Павлица судија Врховног суда Србије поднели су реферат, *Судови у функцији превенције криминалитета*. Излажући проблематику превентивног деловања кроз функцију суђења, аутори су се пре свега осврнули на превентивно деловање одлучивања у грађанској и управној материји. Истакнута је велика оптерећеност судова и судија предметима која је нарочито изражена у Србији. Подвучено је и стално постојеће питање (не)извршавања судских одлука редовних али и самоуправних судова. Спорост и неефикасност у том погледу могу да угрозе заштиту правне сигурности радних људи и грађана, као и стабилност и ефикасност политичког система. У погледу кривичних предмета, истакнуто је да иако они процентуално чине свега 4,5 до 6% од укупног броја предмета из надлежности редовних судова, да се због сложености материје о којој је реч на њима ангажује трећина носилаца судских функција. Због преоптерећености, кривичне санкције се не изричу увек благовремено, па с те стране није увек обезбеђено њихово пуно превентивно дејство. У погледу законитости одлука и њихове чињеничне заснованости, ситуација је међутим знатно повољнија, које тврђење се поткрепљује одређеним подацима о односу пресуда виших судских инстанци према првостепеним пресудама. Као проблем се подвлачи и чињеница да приличан број учинилаца кривичних дела остаје неоткривен, нарочито када је у питању друштвена имовина, али да то није појава у толикој мери присутна да би се у делу јавности могло стварати оправдано мишљење да је таквих случајева много, а још мање да се гоњење не предузима намерно. На крају свога излагања, аутори подвлаче потребу систематичнијег, и научно заснованијег праћења рада правосудних органа као првог услова за уочавање негативности и њихово отклањање.

Др Шпиро Вуковић, заменик републичког јавног тужиоца СР Србије, поднео је реферат под називом *Политика кривичног гоњења и превенција криминалитета*. Он је подвукао да се у погледу казне, као најприменљивије санкције њено социјално-превентивно дејство може остварити у два правца, од којих је један, спречавање учиниоца да даље врши кривична дела, а други, његово преваспитавање. Подвлачи се при том, присуство једне доста неповољне друштвене климе која представља реалну препреку да се формирају чвршће моралне норме о интегритету друштвене имовине које би најефикасније могле деловати у циљу њене заштите. Критички се истиче да још увек нису коришћене све могућности индивидуализације казни, што се огледа у непримењивању или неадекватном примењивању појединих института, као што су нпр., поштрее казне на основу вишеструког поврата, ослобођење од казне, изрицање споредних казни, судске опомене и мера безбедности. С друге стране, присутно је прекомерно примењивање појединих института као што је изрицање условне осуде и ублажавања казне.

Поподневни рад завршен је рефератом *Социјална заштита и превенција криминалитета* мр Олгице Матић, самосталног истраживача у Институту за криминологију и социологију истраживања у Београду. Она је нагласила да је један од задатака друштвене заједнице да пружи помоћ одређеним категоријама лица, кад се због несреће, инвалидности,

дефектности, старости или малолетности, нађу у посебно неповољном положају. Социјална заштита треба да поред материјалног обезбеђења пре свега омогући укључивање у друштвени живот и производни рад путем школовања и стручне обуке. Аутор даље излаже исцрпно одређене мере социјалних престајања, носиоце социјалне заштите и њене кориснике као и облике социјалне заштите. На крају свог излагања аутор подвлачи да је делокруг рада установа социјалног старања непрестано прошириван тако да то прелази оквире традиционално схваћене социјалне заштите, што је центре за социјални рад безмало претворило у административне па чак, делимично и у пенитенцијарне институције.

Улога органа унутрашњих послова у превенцији криминалитета је реферат др Владимира Кривокапића, професора Више школе унутрашњих послова у Београду. По мишљењу аутора, у непосредној антикриминалној пракси органа унутрашњих послова постоје реалне могућности за развој криминолошке и криминалистичке превенције које се испољавају у више праваца. На плану интеракције органа унутрашњих послова са појединим субјектима у систему самозаштите предузимају се поједине оперативне мере и радње на основу овлашћења која имају органи унутрашњих послова чији је циљ контрола понашања лица или спречавање непосредног наступања криминалне последице. При том не треба сметнути с ума да практични друштвени захтеви иду пре свега у правцу откривања кривичних дела а много мање у правцу спречавања таквог понашања, јер растући тренд криминалитета налаже захтеве који не трпе одлагање. Истиче се такође да увођење тзв. пределиктивних мера на општем друштвеном плану није прихваћено у данашњим условима због стално присутне могућности злоупотребе што је опасност по друштво у целини.

Последњи реферат првог дана Саветовања је *Третман лица осуђених на казну лишења слободе и превенција криминалитета* др Жарка Јашовића, професора Дефектолошког факултета у Београду. Хуманизација извршења казне затвора и даља демократизација односа и положаја осуђених лица главни је тренд промена у извршењу ове традиционалне казне. Казном затвора се, како напомиње аутор, несумњиво постиже спречавање учинилаца да врше кривична дела барем за оно време док се налазе на њеном извршењу, јер су социјална изолација и контрола довољна препрека. Како то ипак има привремени карактер који би остао без неких трајнијих резултата, неопходно је приступити мерама којима се оспособљавају осуђена лица на успешну реинтеграцију у друштво, његове процесе и односе.

Други дан Саветовања започео је рефератом *Кривично законодавство и казнена политика* кога је поднео др Мирослав Борбевећ професор Правног факултета у Београду. У којим случајевима ће друштво реаговати применом кривичних санкција одређено је у савременим државама кроз кривично законодавство. У ужем смислу, казнена политика законодавца огледа се у одређивању врста кривичних санкција, њихових минимума и максимума, предвиђању услова за њихову примену, као и услова за њихово одмеравање, ослобођење од примене, регулесању застарелости, давању помиловања и амнестије и сл. Кривично право се хуманизује присутном тенденцијом смањивања броја казни уз повећање броја других врста кривичних санкција. У даљем излагању аутор полемиче са неким решењима нашег законодавца. На пример, аутор сматра да би требало заменити казну затвора у трајању ОД двадесет година казном затвора ДО двадесет година. Скреће се пажња и на нелогичност решења да се вишеструким повратницима код кривичних дела за која је прописана казна затвора са максимумом мањим од петнаест година омогућује поштравање од двадесет година, док код оних код којих је максимум петнаест година, такво поштравање није могуће. Критикује се и постојање казне конфискације имовине.

Нарочито се подвлаче проблеми који се јављају код прописивања новчаних казни јер инфлаторне тенденције доводе у питање целисходност таквих казни. На крају свога излагања професор Борбевећ анализира извесне неусклађености између казнене политике судова и зако-

нодавца. Оне се јављају или зато што законодавац није прописао најцелесходније решење за поједине случајеве, или постојећа законска решења нису више у складу са потребама казнене политике. Судови су у ситуацији да брже уочавају недостатке и отклањају их не чекајући дуготрајни пут законских промена.

Ублажавање казне и ослобођење од казне реферат је др Александра Стајића професора у пензији сарајевског Правног факултета. Институт ублажавања казне потиче од усвајања начела индивидуализације које неминовно захтева напуштање апсолутног одређивања казне за поједина дела. Овај институт прати читаво наше послератно кривично законодавство у коме је перманентно присутно од 1947. г. Аутор такође наводи и низ постојећих упоредноправних решења на основу чега се закључује да постоји универзалност института о коме је реч. На сличан начин излаже се и институт ослобођења од казне. Аутор се иначе, по нашем мишљењу умесно, пита да ли је потребно задржати тај институт кад већ постоји судска опомена као посебна кривична санкција. Наиме, аутор сматра да би можда више било оправдано да се уместо ослобођења од казне за неке ситуације предвиди ослобођење од кривичне одговорности а за неке друге ситуације изрицање судске опомене или чак могућност неограниченог ублажавања казне.

Другог дана Саветовања, посебну пажњу је скренуо реферат др Фрање Бачића, професора са Правног факултета у Загребу, под називом, *Неопходне промене у области кривње у југославенском кривичном законодавству*. Аутор је пре свега заузео становиште да би боље требало одредити био-психолошке основе урачунљивости да би се неурачунљивошћу обухватиле и такве душевне аномалије и сметње које су еквивалентне психозама по свом дејству на урачунљивост. Наводи се даље, да је неопходно прецизније одређење домена заблуде. Став аутора је да је неопходно да се заблуда о противправности, када је некривљена конституише као основа за искључење виности. Интересантни су предлози за кориговање одговорности организатора злочиначких удружења јер се предлаже да такво лице одговара за посебно кривично дело организовања злочиначког удружења а у погледу дела која су извршили други у оквиру тога удружења, да одговара по општим прописима о саизвршилаштву и саучесништву. У погледу кориговања кривичне одговорности за тзв. „штампарска“ кривична дела, аутор се залаже за увођење модела одговорности у облику посебног деликта непажње, пропуштања дужне контроле.

Када су у питању чланови колегијалних органа управљања, аутор сматра да треба увести посебну одговорност за делатност члана који предлаже незакониту одлуку као и онога ко одлучујуће утиче на доношење такве одлуке.

Др Станко Бејатовић из Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, поднео је реферат на тему, *Место и значај условне осуде и судске опомене у систему кривичних санкција*. Он је изложио прво услове за изрицање условне осуде а затим и њено дејство као и услове за њено опозивање, после чега се осврнуо на условну осуду са заштитним надзором. Такође је детаљно изнео и проблематику везану за судску опомену у систему кривичних санкција, законске услове и могућности за њено изрицање. Своје излагање аутор је закључио навођењем статистичких података из којих се јасно види да ова два института заузимају централно место у систему изречених кривичних санкција. Наиме, у посматраном десетогодишњем периоду, од 1975. до 1984. г. од свих кривичних санкција изречено је 45,8% условних осуда и судских опомена, с тим што је први институт далеко учеслаји од другог.

Следећи реферат под називом *Улога и значај мера безбедности у борби против криминалитета* поднео је др Бора Чејовић, професор Правног факултета у Крагујевцу. Пажњу је скренуо онај део реферата у коме аутор предлаже могуће правце измена. Када је у питању мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи, аутор сматра да би уместо сада постојећег ограничења трајања ове мере на две

године, требало то трајање оставити отворено, чиме би се омогућило да она траје онолико колико је и потребно. Слично се предлаже и у погледу мере безбедности обавезног лечења алкохоличара и наркомана које би требало да траје уместо досадашње две године, максимално онолико колико траје потреба за лечењем а најдуже до истека изречене односно условљење казне затвора. И у закључку аутор подвлачи потребу разматрања увођења измена и допуна у систем мера безбедности да би се омогућило да оне у већој мери но што је до сада случај, остваре своју улогу у борби против криминалитета.

Могућност нових инкриминација у нашем законодавству је следећи реферат, кога је поднео др Митар Кокољ са Правног факултета у Мостару. Он излаже пре свега опште захтеве који се постављају увек када је реч о могућим новим инкриминацијама а то је да се не инкриминише понашање које може утицати на развој блиских недопуштених понашања, да користи од инкриминација на друштвеном и индивидуалном плану буду веће од негативности, да инкриминације не погађају друштвено најслабије слојеве и да се не инкриминише понашање које већина грађана не сматра штетним.

У низу мањих или већих промена, издвајамо предлог увођења новог мотива вршења кривичних дела из националне, расне, верске мржње или нетрпељивости. Кад су у питању кривична дела против самоуправљања, аутор сматра да треба инкриминисати злоупотребе стамбених фондова, ширење лажних вести, неверице, неповерења, безнађа и безвољности, у вези са проблемима везаним за самоуправљање. Када су у питању кривична дела против привреде, аутор аргументовано сматра да новим инкриминацијама нема места, јер постојеће покривају сва негативна понашања у тој области. Реферат се завршава опширним излагањем могућих нових инкриминација у области заштите човечности и међународног права што произлази из међународних обавеза наше земље у погледу понашања које осуђује светска заједница.

Професор Правног факултета у Новом Саду, др Обрад Перић, поднео је реферат *Казнена политика у области привредних преступа*. Он истиче да садашњи законски прописи садрже довољно елемената за индивидуализацију казнене политике јер постоји могућност изрицања и новчане казне условне осуде и заштитне мере а одређене законске одредбе налажу узимање у обзир околности од значаја за изрицање казне.

Стање у тој области карактерише се пре свега великим порастом, нарочито када су у питању привредни преступи из неких области, изречене казне су релативно благе, а висок је и проценат раније осуђиваности — преко педесет посто, што се не одражава на пооштрење казнене политике. Аутор скреће пажњу и на то да се заштитне мере изричу ретко и то како према одговорним лицима тако и према радним организацијама, нарочито према оним првим.

Казнена политика у области прекршаја тема је реферата кога је поднела др Аленка Шелих, професор Правног факултета у Љубљани. Она истиче да је неосновано веровање да је могуће постићи већу конформност понашања људи и институција са важећим правним редом, ширењем обима забрањеног и већом строгишћу казних прописа, јер искуство доказује да се жељени циљ само на тај начин не обезбеђује. Због тога се као највећи проблем код прекршаја наводи оно што се у теорији назива инфлацијом казних прописа тако да многобројне одредбе остају мртво слово на папиру. Тиме се губи превентивно дејство извесности изрицања санкција које је делотворније него сама инкриминација и строгост казни. Даље, поставља се питање оправданости изрицања казне затвора за прекршаје то је санкција предвиђена углавном за прекршаје у области безбедности јавног саобраћаја и угрожавање јавног реда и мира). Наиме, ако је друштвена опасност неког дела таква да учиниоца треба затворити, онда је оправданије такво дело третирати као кривично дело него као прекршај. Иначе примена репресивних мера се мора заснивати на једнаким основама, што значи да изрицање тих мера треба да буде поверено једној служби а то може

да буде само правосудје. С тим у вези предлаже се укључивање прекршаја у организационом погледу, у оне радње о којима одлучује суд. Такође се предлаже и темељна ревизија и селекција постојећег система прекршаја са циљем да се изврши декриминализација једног броја, чиме би се омогућило ефикасније гоњење преосталих.

Последњи реферат који је поднет на овом Саветовању је под насловом, *Могући случајеви декриминализације у нашем кривичном законодавству* др Владимира Камбовског, са Правног факултета у Скопљу. Он иначе усваја појам декриминализације проф Милутиновића, по коме то представља изузимање из надлежности кривичног система одређеног понашања (чињења или нечињења) које је инкриминисано од стране кривичног права и њихово оглашавање неинкриминисаним. Ради се заправо о легализацији неких понашања предвиђених КЗ-ом као кривична дела, а која скоро нико више не сматра тако опасним да би били предмет кривичноправне репресије.

Декриминализација је иначе савремен процес веома раширен у свету. У низу земаља уочава се наиме потреба за рестерећењем система инкриминација од правних анахронизама као што је нпр., кажњавање брачне прелубе, абортуса, вагабондаже и сл. Све је присутнији захтев за повлачењем кривичног права из приватне сфере појединца.

У нашој земљи, међутим, после Новеле из 1959. г. нисмо имали израженији процес законске декриминализације. Тада се расчистило са низом кривичних дела која су представљала остатак административног управљања привредом, као што су нпр., неизвршење испорука, државних налога, планова и сл.

На крају свог излагања референт се критички осврће за чињеницом да у теорији није решено питање да ли је декриминализација проблем кривичноправне догматике или је то проблем криминалне политике. Он се залаже да проблем декриминализације није уско легислативно питање постојања или непостојања ширине одређене инкриминације за шта наводи и одређене примере.

У дискусији која је вођена сва три дана Саветовања учешће је узело неколико десетина учесника. У немогућности да их све пратимо као и презентирамо, изабрали смо неке.

Др Драгољуб Димитријевић, професор у пензији Правног факултета у Београду, дао је своје виђење појма криминалне политике уз критичку напомену да је из те области доста радова а мало стварних напора на изградњи система криминалне политике. Наглашава такође да су потребна истраживања о деловању мера социјалне заштите у области превенције. Сматра исто тако, да је занемарен и веома важан кривичнопроцесни аспект криминалне политике.

Др Михајло Аћимовић, професор Правног факултета у Београду, дискутовао је о селекцији криваца и тзв. принципу селективног онемогућавања у нашој криминалној политици. Он наводи покушаје иностраних теоретичара да класификују учioniце кривичних дела који остају некажњени, пошто у том некажњавању постоје одређена правила. Међу тим категоријама криваца који остају некажњени појављују се они који крше прописе понашањем које се сматра корисним, затим када „нема“ жртве односно када оне не пријављују кривично дело, припадници вишестатусних слојева друштва који крше прописе који регулишу њихову пословну активност, припадници организованог криминала, припадници средње класе са утицајним познанствима, и лица која остају негођена из увиђавности органа задужених за кривични прогон. Тој класификацији дискусант додаје и неке типове карактеристичне за домаћу праксу пошто се и код нас може уочити феномен некажњавања одређених категорија учинилаца кривичних дела. Професор Аћимовић дефинише појам селективног онемогућавања као свесно гоњење само једног дела криваца изабраних на основу одређених критеријума, са чијом применом се он у домаћим условима апсолутно не слаже, мада допушта њену оправданост у неким другим земљама.

Адвокат Љубомир Томовић је у својој дискусији изнео своје критичке ставове о стању адвокатуре, која се у многим нашим срединама још увек не третира као равноправни део правосудног процеса.

При том је нагласио да без добре адвокатуре нема ни доброг правосуђа као и да адвокати немају друге циљеве који би били различити или супротстављени онима које имају правосудни органи.

Пажњу је скренула дискусција судије Окружног суда у Загребу, Ерике Деспотовић. Она је говорила о извршењу институционалних васпитних мера према малолетницима, као и о томе колико се остварују стандарди Уједињених нација прокламовани у Каракасу. Анкетирање је извршено у заводима у СР Хрватској а резултати су, рекли бисмо, доста индикативни уопште за стање у таквим институцијама. Дискутант се пита који циљеви казнене политике треба да буду остварени у ситуацији када већина испитаника изражава своје незадовољство стањем хигијене санитарних чворова, чињеницом да су храном сви незадовољни, да им у учењу никада нико не помаже, као и да већина тврди да је била физички кажњавана. Чак 49% испитаника су рецидивисти, а једина светла тачка у тој доста суморној слици је чињеница да је већина испитаника сама изабрала профил свога образовања.

Весна Николић-Ристановић, истраживач у Институту за криминолошка и социолошка истраживања у Београду сматра да треба сазнати више о жртвама криминалитета, како физичким тако и правним лицима јер од тога зависи ефикасност супротстављања криминалитету. Узрок криминалитета је не ретко и непријављивање кривичног дела од стране жртве услед страха од освете као и због постојања разних нелагодности које жртве доживљавају пред државним органима у кривичном поступку. Пут ка ефикаснијем откривању криминалитета је уклањање таквих, не ретко оправданих бојазни, јер то води кажњавању криваца и њиховом спречавању у даљем вршењу криминалитета.

Борбе Борбевић, из Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, говорио је о добровољном уклањању последица кривичног дела од стране учиниоца. Он се критички осврнуо на чињеницу да ова околност стварног кајања уопште није предвиђена Општим делом КЗ као основ за ублажавање или ослобођење од казне, већ је то случај само са неким конкретним кривичним делима предвиђеним у посебним деловима кривичних закона. То је према мишљењу дискутанта, од не малог утицаја на казнену политику јер се тешко разликују они који се кају само на речима од оних који су заиста исправили последице учињеног дела. С тим у вези дискутант сматра да је неопходно такво понашање учиниоца стимулисати предвиђањем стварног кајања као основе за ублажење или чак ослобођење од казне.

Др Душан Цотич, судија Савезног суда нагласио је у својој дискусiji да је свака држава суверена у креирању своје сопствене криминалне политике и у доношењу унутрашњих прописа који то регулишу, али да је истовремено, као члан међународне заједнице, обавезна да поштује и међународне обавезе. Дискутант је подвукао да се ми нашим кривичноправним институтима као и начином њихове примене с правом поносимо јер спадамо у ред најнапреднијих чланова међународне заједнице.

Др Милица Пантазијевић-Станојевић са Више школе унутрашњих послова у Београду, дискутовала је о новим криминалистичким техникама идентификације на основу компјутерске анализе боје гласа што се у свету већ доста примењује. Наиме, резонанс и фреквенција гласа су продукти стечених рефлекса током живота и не могу се вољно мењати, тако да сваки појединац има одређене, строго индивидуалне специфичности које се разликују од других а то се с новом техником лако уочава.

Др Станко Пихлер са Правног факултета у Новом Саду истакао је да рационално друштво користи само она средства криминалне политике која се сматрају ефикасним било да могу да отклањају услове за деликт пре деликта или да могу да делују на субјекте већ учињеног деликта да убудуће не чине деликте. Аутор закључује да у садашњем тренутку ми не познајемо довољно степен ефикасности криминално-политичких мера а такође ни криминалитет и поједине његове појавне облике, на шта тек треба да се усмере истраживачки напори.

мр Зорица Мршевић